

**FAROVON JAMIYAT QURISHDA AHOLI BANDLIGINI TA’MINLASH
MASALALARI****Esonaliyeva Dilrabo***Farg’ona davlat universiteti magistranti***Annotatsiya**

Ushbu maqolada farovon jamiyat barpo etishda aholi bandligini ta’minlashning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati IMRAD talablari asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda bandlikning kambag‘allikni kamaytirish, aholining daromadlarini oshirish, ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlash va inson kapitalini rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Maqolada O‘zbekistonning 2030-yilgacha mo‘ljallangan strategik rivojlanish vazifalari, mehnat bozoridagi zamonaviy tendensiyalar, yoshlar va ayollar bandligini oshirish, norasmiy bandlikni qisqartirish hamda kasb-hunarga o‘qitish tizimini takomillashtirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Jahon banki ma‘lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda ishsizlik darajasi 2025-yilda 4,6 foiz atrofida qayd etilgan bo‘lib, bu bandlik siyosatini yanada sifatli va manzilli olib borish zarurligini ko‘rsatadi. Tadqiqot natijasida farovon jamiyat qurishda bandlik siyosatini kompleks yondashuv asosida rivojlantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: *farovon jamiyat, aholi bandligi, mehnat bozori, ishsizlik, kambag‘allikni kamaytirish, inson kapitali, yoshlar bandligi, ayollar bandligi, kasb-hunar, ijtimoiy barqarorlik.*

Annotation

This article analyzes the socio-economic importance of ensuring employment in building a prosperous society based on the IMRAD structure. The study highlights the role of employment in reducing poverty, increasing household income, strengthening social stability, and developing human capital. The article examines Uzbekistan’s strategic development objectives up to 2030, modern trends in the labour market, increasing youth and women’s employment, reducing informal employment, and improving vocational training. According to World Bank data, Uzbekistan’s unemployment rate was about 4.6 percent in 2025, which indicates the need to improve the quality and targeting of employment policy. As a result of the study, scientific and practical recommendations were developed for improving employment policy through a comprehensive approach.

Keywords: *prosperous society, employment, labour market, unemployment, poverty reduction, human capital, youth employment, women’s employment, vocational training, social stability.*

Аннотация

В данной статье на основе структуры IMRAD анализируется социально-экономическое значение обеспечения занятости населения в построении благополучного общества. В исследовании раскрывается роль занятости в сокращении бедности, повышении доходов населения, укреплении социальной стабильности и развитии человеческого капитала. Рассматриваются стратегические задачи развития Узбекистана до 2030 года, современные тенденции рынка труда, вопросы повышения занятости молодежи и женщин, сокращения неформальной занятости и совершенствования системы профессионального обучения. По данным Всемирного банка, уровень безработицы в Узбекистане в 2025 году составил около 4,6 процента, что указывает на необходимость дальнейшего повышения качества и адресности политики занятости. По результатам исследования разработаны научно-практические предложения по совершенствованию политики занятости на основе комплексного подхода.

Ключевые слова: *благополучное общество, занятость населения, рынок труда, безработица, сокращение бедности, человеческий капитал, занятость молодежи, занятость женщин, профессиональное обучение, социальная стабильность.*

KIRISH

Farovon jamiyat qurish har qanday davlat taraqqiyotining asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Farovonlik tushunchasi faqat iqtisodiy o‘shish yoki yalpi ichki mahsulot hajmining ortishi bilan cheklanmaydi. U aholining munosib daromadga ega bo‘lishi, doimiy va samarali ish bilan bandligi, ijtimoiy himoyasi, sifatli ta‘lim va tibbiy xizmatlardan foydalanishi, shuningdek, inson kapitalining rivojlanishi bilan bevosita bog‘liqdir. Shu nuqtayi nazardan, aholi bandligini ta‘minlash farovon jamiyat qurishning eng muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Bandlik aholining iqtisodiy faolligini oshiradi, oilalar daromadini ko‘paytiradi, kambag‘allik xavfini kamaytiradi va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Aksincha, ishsizlik va norasmiy bandlikning yuqori bo‘lishi aholi daromadlarining beqarorligiga, ijtimoiy tengsizlikning kuchayishiga, migratsiya oqimlarining ortishiga va yoshlar orasida ijtimoiy norozilik kayfiyatining shakllanishiga olib kelishi mumkin.

O‘zbekiston sharoitida aholi bandligini ta‘minlash masalasi alohida dolzarblik kasb etadi. Mamlakatda yoshlar ulushining yuqoriligi, har yili mehnat bozoriga yangi ishchi kuchining kirib kelishi, hududlar o‘rtasidagi iqtisodiy tafovutlar, ayollar bandligini kengaytirish zarurati va kasbiy malaka talablarining o‘zgarishi bandlik siyosatini kompleks yondashuv asosida rivojlantirishni talab qiladi. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasida aholi farovonligini oshirish,

iqtisodiy o‘shishni ta‘minlash, bandlik imkoniyatlarini kengaytirish va ijtimoiy davlat tamoyillarini mustahkamlash asosiy yo‘nalishlardan biri sifatida belgilangan.

Jahon banki ma‘lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda ishsizlik darajasi 2025-yilda 4,6 foiz atrofida baholangan. Ushbu ko‘rsatkich mehnat bozorida ma‘lum barqarorlik mavjudligini ko‘rsatsa-da, bandlikning sifati, rasmiy ish o‘rinlari ulushi, yoshlar va ayollar bandligi, kasbiy tayyorgarlik hamda norasmiy bandlik masalalari dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Maqolaning maqsadi — farovon jamiyat qurishda aholi bandligini ta‘minlashning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini tahlil qilish hamda O‘zbekiston sharoitida bandlik siyosatini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqish.

Maqolaning vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Aholi bandligining farovon jamiyat qurishdagi o‘rnini nazariy jihatdan asoslash.
2. O‘zbekistonda mehnat bozori va bandlik siyosatining asosiy yo‘nalishlarini tahlil qilish.
3. Yoshlar, ayollar va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar bandligi bilan bog‘liq muammolarni aniqlash.
4. Bandlik siyosatini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

METODLAR

Tadqiqotda aholi bandligini ta‘minlash masalasi ijtimoiy-iqtisodiy, institutsional va siyosiy yondashuvlar asosida o‘rganildi. Maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Hujjatli tahlil metodi. O‘zbekiston Respublikasining strategik hujjatlari, xususan, “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi, xalqaro tashkilotlarning mehnat bozori va bandlikka oid ma‘lumotlari tahlil qilindi. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi mamlakatning uzoq muddatli rivojlanish ustuvorliklarini belgilovchi asosiy hujjatlardan biri hisoblanadi.

2. Statistik tahlil metodi. Jahon banki, milliy statistika va xalqaro mehnat bozori ko‘rsatkichlari asosida ishsizlik, iqtisodiy faollik, ayollar va yoshlar bandligi masalalari tahlil qilindi. Jahon banki O‘zbekiston bo‘yicha 2025-yilda ishsizlik darajasini 4,6 foiz atrofida ko‘rsatadi.

3. Qiyosiy tahlil metodi. O‘zbekistondagi bandlik siyosati xalqaro mehnat bozori tendensiyalari bilan solishtirildi. Global miqyosda 2024-yilda ishsizlik darajasi 4,9 foiz atrofida bo‘lishi prognoz qilingani va mehnat bozorida tengsizliklar saqlanib qolayotgani xalqaro tajribaning O‘zbekiston uchun ham dolzarbligini ko‘rsatadi.

4. Sistemali yondashuv. Bandlik faqat ish o‘rni yaratish masalasi sifatida emas, balki ta‘lim, kasbiy tayyorgarlik, tadbirkorlik, hududiy rivojlanish, ayollar va yoshlar imkoniyatlari bilan bog‘liq kompleks jarayon sifatida ko‘rib chiqildi.

NATIJALAR

3.1. Aholi bandligining farovon jamiyat qurishdagi o‘rni

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, aholi bandligini ta‘minlash farovon jamiyat qurishning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy shartidir. Bandlik orqali aholi daromadga ega bo‘ladi, oila farovonligi oshadi, kambag‘allik xavfi kamayadi, ijtimoiy faollik kuchayadi va davlat byudjetiga soliq tushumlari ortadi.

Bandlikning faqat miqdoriy ko‘rsatkichlariga emas, balki sifatiga ham e‘tibor qaratish zarur. Ya‘ni ish o‘rni barqaror, qonuniy, xavfsiz, munosib ish haqi va ijtimoiy kafolatlar bilan ta‘minlangan bo‘lishi kerak. Shundagina bandlik farovon jamiyat qurishning real omiliga aylanadi.

3.2. O‘zbekistonda bandlik siyosatining dolzarb yo‘nalishlari

O‘zbekistonda bandlik siyosatining dolzarbligi, ayniqsa, yoshlar va ayollar mehnat bozoridagi ishtiroki bilan bog‘liq. Milliy barqaror rivojlanish maqsadlari bo‘yicha e‘lon qilingan ma‘lumotlarda 2020-yil yakunida ishsizlik 10,5 foiz bo‘lgani, yoshlar ishsizligi 24,1 foiz atrofida ekani va ayollar iqtisodiy faolligi erkaklarnikidan pastligi qayd etilgan. Bu ko‘rsatkichlar bandlik siyosatida yoshlar va ayollar uchun alohida yondashuv zarurligini ko‘rsatadi.

3.3. Bandlik va kambag‘allikni kamaytirish o‘rtasidagi bog‘liqlik

Bandlik kambag‘allikni kamaytirishning eng muhim vositalaridan biridir. Ijtimoiy yordam kambag‘allik oqibatlarini yumshatsa, bandlik uning sabablarini bartaraf etishga xizmat qiladi. Chunki doimiy ish o‘rni oilaga barqaror daromad beradi, farzandlar ta‘limi va sog‘lig‘i uchun imkoniyat yaratadi, uy xo‘jaligining iqtisodiy mustaqilligini oshiradi.

Biroq har qanday bandlik ham kambag‘allikni kamaytira olmaydi. Agar ish o‘rni norasmiy, kam haq to‘lanadigan va ijtimoiy kafolatlarsiz bo‘lsa, u odamni kambag‘allikdan to‘liq chiqarishga yetarli bo‘lmasligi mumkin. Shu sababli bandlik siyosati “ish borligi” bilan emas, balki “munosib ish” mezonini bilan baholanishi lozim.

3.4. Mehnat bozorida yoshlar va ayollar bandligi

Yoshlar bandligi farovon jamiyat qurishning eng muhim shartlaridan biridir. Yosh avlod ta‘limdan mehnat bozoriga muvaffaqiyatli o‘ta olsa, jamiyatda innovatsiya, mehnat unumdorligi va ijtimoiy faollik kuchayadi. Aksincha, yoshlar ishsizligi uzoq davom etsa, norasmiy bandlik, tashqi migratsiya, ijtimoiy passivlik va kasbiy malakasizlik muammolari kuchayadi.

Ayollar bandligi esa oilaviy farovonlik, bolalar ta‘limi va gender tengligi bilan bevosita bog‘liq. Ayol ish bilan band bo‘lsa, oila daromadi oshadi, farzandlar imkoniyati kengayadi va ayolning jamiyatdagi mavqei mustahkamlanadi. Shu bilan birga, ayollar bandligini oshirishda bolalar bog‘chalari, moslashuvchan ish vaqti, uyga yaqin ish o‘rinlari, kasbga qayta tayyorlash va oilaviy tadbirkorlik kabi mexanizmlar muhimdir.

MUHOKAMA

4.1. Farovon jamiyat uchun bandlik siyosatining kompleksligi

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, farovon jamiyat qurishda bandlik siyosati alohida soha sifatida emas, balki ta‘lim, investitsiya, tadbirkorlik, ijtimoiy himoya va hududiy rivojlanish siyosati bilan uyg‘un holda olib borilishi lozim. Ish o‘rinlarini yaratish uchun faqat davlat dasturlari yetarli emas; xususiy sektor, kichik biznes, xizmatlar sohasi, raqamli iqtisodiyot va mahalliy tashabbuslar ham muhim ahamiyatga ega.

“O‘zbekiston — 2030” strategiyasi doirasida iqtisodiy o‘shish, aholi farovonligi, tadbirkorlik va ijtimoiy himoya yo‘nalishlari o‘zaro bog‘liq tarzda belgilangan. Bu bandlik siyosatini ham faqat mehnat bozoridagi masala emas, balki umumiy taraqqiyot strategiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida ko‘rish zarurligini ko‘rsatadi.

4.2. Norasmiy bandlik va munosib mehnat muammosi

Farovon jamiyat qurishda bandlikning rasmiy va sifatli bo‘lishi muhimdir. Norasmiy bandlik qisqa muddatda odamga daromad berishi mumkin, biroq uzoq muddatda mehnat huquqlarining himoyasizligi, pensiya va ijtimoiy sug‘urta tizimidan chetda qolish, soliq tushumlarining kamayishi va iqtisodiy beqarorlikka olib keladi.

Shu bois bandlik siyosatida quyidagi choralar muhim:

- norasmiy ishlayotganlarni rasmiylashtirishni rag‘batlantirish;
- kichik biznes uchun yengil soliq va hisob yuritish tizimi;
- mehnat shartnomalarini soddalashtirish;
- o‘zini o‘zi band qilganlar uchun ijtimoiy sug‘urta mexanizmlarini rivojlantirish;
- kasbiy malaka va sertifikatlash tizimini kengaytirish.

4.3. Bandlik va ta‘lim tizimi o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik

Mehnat bozoridagi asosiy muammolardan biri ta‘lim tizimi va real ish beruvchilar talabi o‘rtasidagi tafovutdir. Farovon jamiyat qurish uchun yoshlar faqat diplomga emas, balki amaliy kasbiy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak. Shu sababli dual ta‘lim, kasb-hunar markazlari, ish beruvchilar bilan hamkorlikdagi o‘quv dasturlari va raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish muhimdir.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, farovon jamiyat qurishda aholi bandligini ta‘minlash hal qiluvchi ijtimoiy-iqtisodiy omillardan biridir. Bandlik aholining daromadini oshiradi, kambag‘allikni kamaytiradi, oilalar farovonligini mustahkamlaydi, inson kapitalini rivojlantiradi va jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlaydi.

O‘zbekiston sharoitida bandlik siyosati yoshlar, ayollar, qishloq aholisi, kam ta‘minlangan oilalar va norasmiy bandlar ehtiyojlarini hisobga olgan holda olib borilishi zarur. Jahon banki ma‘lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda ishsizlik darajasi 2025-yilda 4,6 foiz atrofida bo‘lgan

bo‘lsa-da, mehnat bozorida bandlik sifati, rasmiy ish o‘rinlari ulushi va malaka mosligi masalalari dolzarbligicha qolmoqda.

Farovon jamiyat qurish uchun bandlik siyosati quyidagi yo‘nalishlarda takomillashtirilishi kerak:

1. yangi va munosib ish o‘rinlarini yaratish;
2. yoshlar va ayollar bandligini oshirish;
3. norasmiy bandlikni qisqartirish;
4. kasb-hunar va raqamli ko‘nikmalarni rivojlantirish;
5. tadbirkorlik va o‘zini o‘zi band qilishni qo‘llab-quvvatlash;
6. hududiy bandlik dasturlarini kuchaytirish;
7. ta‘lim tizimini mehnat bozori talablari bilan uyg‘unlashtirish;
8. ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun manzilli bandlik dasturlarini kengaytirish.

Umuman olganda, aholi bandligini ta‘minlash farovon jamiyatning iqtisodiy poydevori hisoblanadi. Bandlik siyosati qanchalik manzilli, sifatlil va kompleks bo‘lsa, jamiyatda ijtimoiy barqarorlik, iqtisodiy faollik va inson kapitali shunchalik yuqori bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida. 2023-yil 11-sentabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-37-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasini 2024-yilda amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. 2024-yil 21-fevral.
3. World Bank. Uzbekistan Data: Unemployment, total (% of total labor force). 2025.
4. World Bank. World Development Indicators: Uzbekistan. 2025.
5. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2024. Geneva: ILO, 2024.
6. International Labour Organization. Global unemployment to slightly fall in 2024. Geneva: ILO, 2024.
7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Barqaror rivojlanish maqsadlari bo‘yicha milliy ko‘rsatkichlar.
8. O‘zbekiston Respublikasi Bandlik va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi materiallari. Aholi bandligini ta‘minlash va kambag‘allikni qisqartirish bo‘yicha davlat siyosati yo‘nalishlari.
9. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
10. Sen A. Development as Freedom. Oxford: Oxford University Press, 1999.